

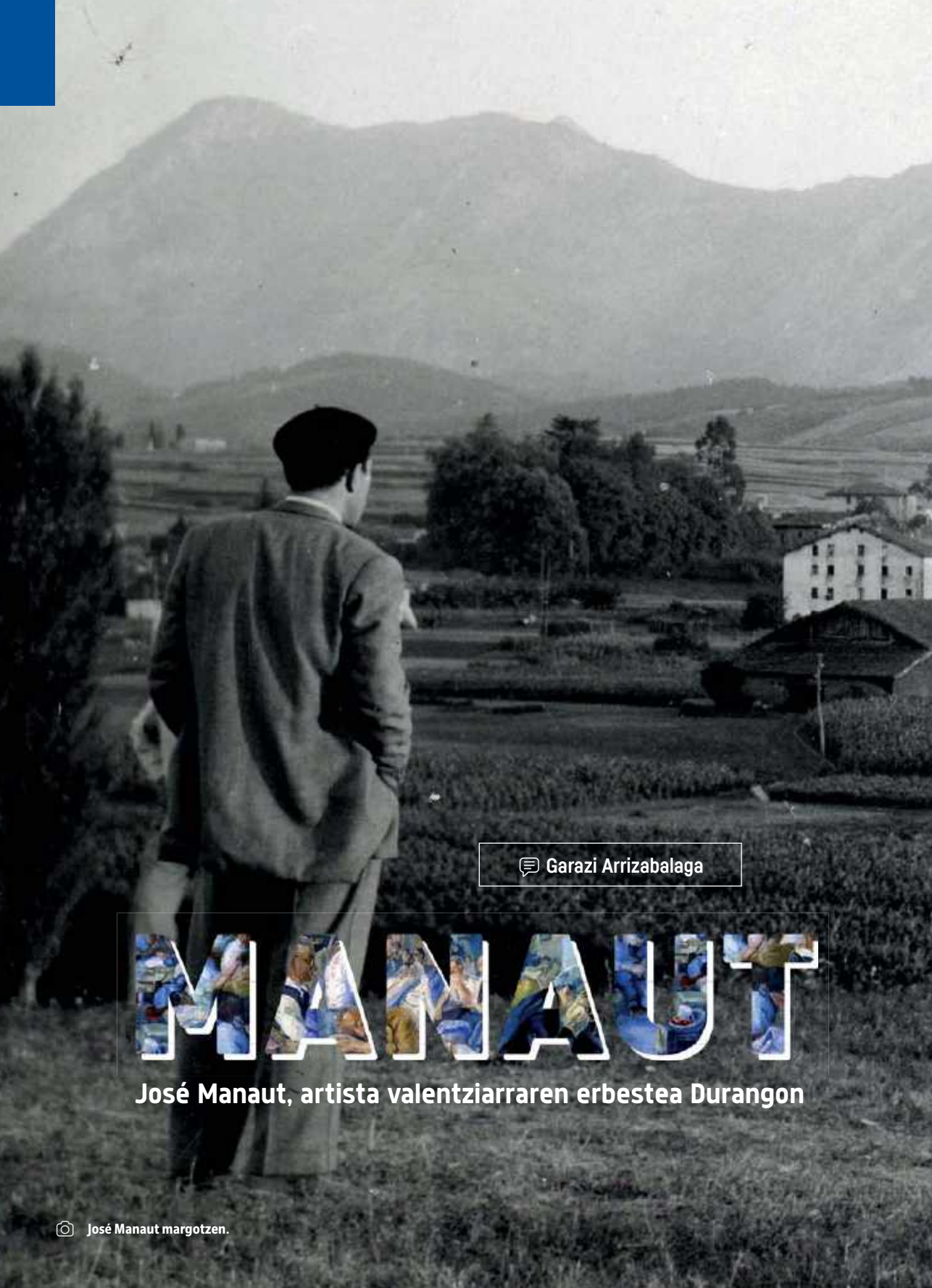

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

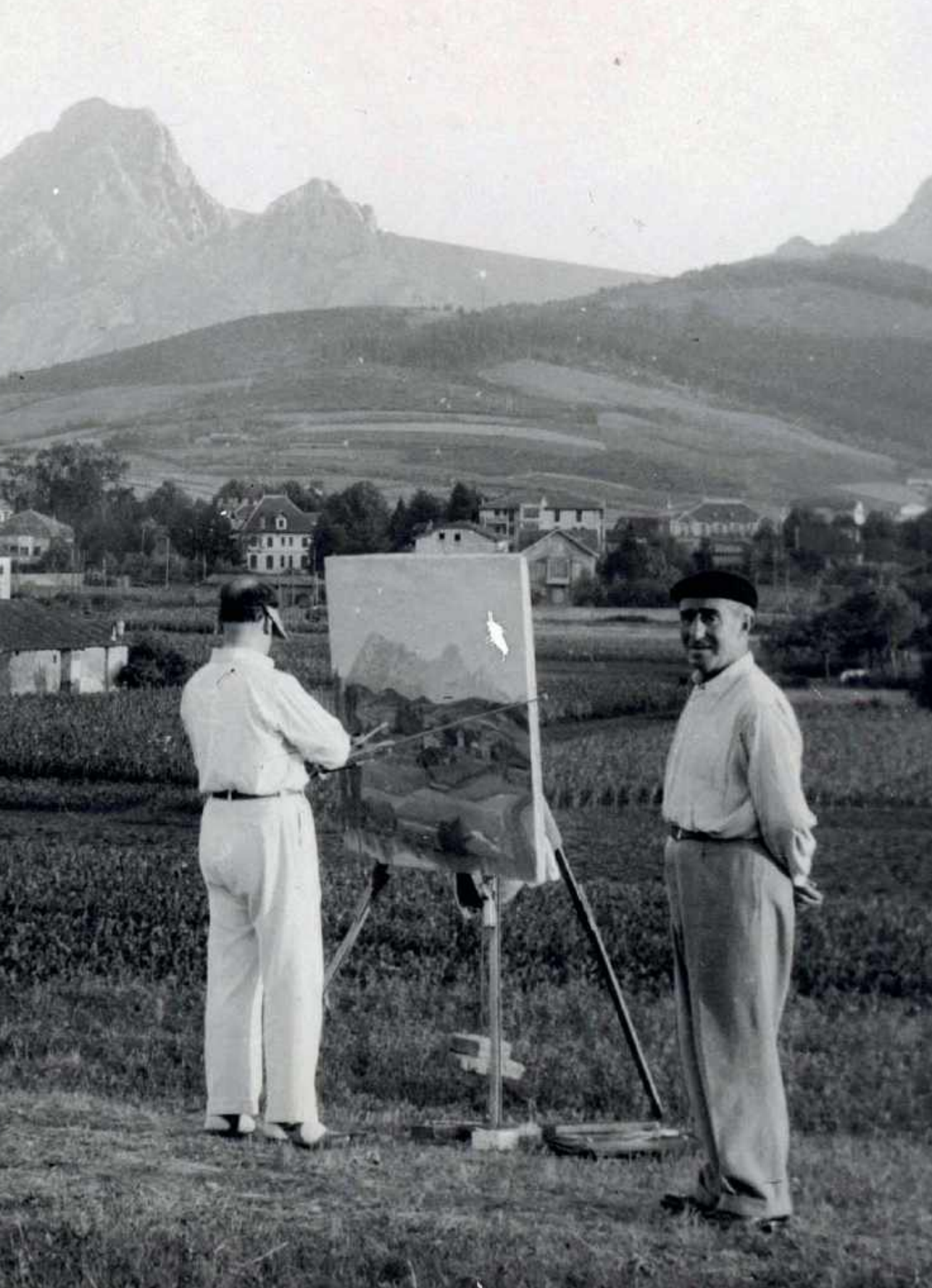
12.zk 2018 • 5€

Garazi Arrizabalaga

MANAUT

José Manaut, artista valentziarraren erbestea Durangon

**DIARIO DE UN CONFINADO.
DURANGO (VIZCAYA).
AĞOSTO DE 1944
DÍA 18**

¿DURANGO?

UNA ESTACIÓN DE FERROCARRIL DE CIUDAD PEQUEÑA. NO HAY CONSIGNA. CON LA GABARDINA AL BRAZO Y LA CARTERA. DEAMBULO POR LAS CALLES DEL PUEBLO. CUYO NÚCLEO PRONTO ESTÁ RECORRIDO. LAS SIETE Y MEDIA DE LA TARDE. CALOR Y SOLEDAD. A PESAR DE LA GENTE TOTALMENTE EXTRAÑA PARA MI. JUNTO A LA ESTACIÓN. UNA GRAN PLAZA CON SU MONUMENTO Y KIOSCO PARA MÚSICA. SOMBREADA CON MAGNÍFICOS PLÁTANOS. Y UN GRAN FRONTÓN DE SILLARES DE PIEDRA. EL CLÁSICO FRONTÓN VASCO DONDE LOS PELOTARIS HACEN SUS PROEZAS.

Tonu malenkoniatsu honekin deskribatu zuen José Manaut pintore valentziarrak 1944ko Durango. Bere ideia errepublikarrak tarteko hibilduan konfinatu zuen frankismoak. Durangon egin zuen urtean, Manautek egunerokoa idatzi zuen ikusitako paisaiak, ezagututako pertsonak eta erbesteratu modura zituen sentimenduak agertuz.

José Manaut Viglietti Lirian (Valentzia) jaio zen 1898ko urriaren 20an. Bere aita arte kritikaria, abokatua eta kazetaria izan zen. Kultur giro horretan hazi zen Manaut, eta mutiko koskor bat zela, Valentziako Arte Ederren Eskolan (1913-1918) ikasi zuen. Pintura, eskultura eta grabatua lantzen ziren eskola berezi batean jarraitu zituen ikasketak eta bertan irakasle, Joaquín Sorolla pintore ezaguna izan zuen. 18 urterekin, 1916an, bere lehenengo erakusketa egin zuen.

 Manauten Durangoko egunerokoa, 1944/1945.
Madrilgo Carlos III Unibertsitatearen artxiboa.

MUCHAS CASAS DERRUIDAS POR LOS BOMBARDEOS DE LA AVIACIÓN. CASONAS VETUSTAS TODAS DE PIEDRA CON ESCUDOS NOBILIARIOS ADMIRABLES. UN RÍO PEQUEÑO QUE ATRAVIESA LA CIUDAD. JUNTO A LA IGLESIA MAYOR UN INMENSO PÓRTICO MUY ANTIGUO. MUCHOS SOLDADOS. EL CUARTEL DE LA GUARDIA CIVIL ESTÁ EN UNA CALLE ANODINA FRENTE A LA MAGNÍFICA RESIDENCIA DE LOS PADRES JESUITAS.

HAGO MI PRESENTACIÓN ANTE EL COMANDANTE DEL PUESTO. QUE ES UN CABO. CONFINADO EN DURANGO. CASTIGADO A VIVIR AQUÍ. PERO ¿SERÁ POSIBLE “VIVIR AQUÍ”? ¿MI VIDA? ¿SOLO MI VIDA? ¡NO! ¿Y LA VIDA DE “AQUELLOS”? ¡RAMAS DESPOJADAS DEL TRONCO! TRASPLANTADO A LA FUERZA EN LA HÚMEDA Y AUSTERA VIZCAYA.

Formakuntza etengabea izan zuen, sariak jasozten eta erakusketak egiten zituen bitartean. Sasoiko gobernuak beka bat eman zion. Horri esker, ikasketekin jarraitzeko aukera izan zuen atzerrian; Frantzia, Belgika eta Herbeheretan, zehazki.

 José Manauten erretratoa.

1930. hamarkadan Espainiara itzuli zen eta irakasle lanetan hasi zen. Baina dena trunkatu zen Manauten bizitzan. Sorkuntzaz beteriko urte haiek parez pare oztopo handia aurkitu zuten: Gerra Zibila eta frankismoa. Manauten artea ez zen beharko lukeen beste heldu eta ondorioz, ez dute garaiko artista garrantzitsutzat jo.

1936ko uztailaren 18an, altxamendu militarren egunean, Manaut Valentzian zegoen eta gurasoen etxean gelditu zen. Manautek ezkerreko ideologia zuen eta altxamendu militarren aurka agertu zen hasieratik. Elkarte errepublikarrekin batu eta hezkuntza, dibulgazioa eta ondasun kulturalarekin zerikusia zuten zereginak garatu zituen. Zibilekin eta gerran parte hartzen zuten soldaduekin irakurketa bultzatzeko egin zuen lan. Liburuak eta eskola-materiala bilatu eta banatzen zituen. Urte haietan Miguel Hernandez poeta eta dramaturgoaren tamainako pertsonak ezagutu zituen. Errepublikako Gobernuaren kultura sailarekin ere kolaboratu zuen.

Gerraren hasierarekin batera, Madril errebeldeen menpe geratuko zen beldur ziren eta horre-

📷 “Vagamundos”, Manauten margo bat. 1948.

gatik Gobernuak Valentziara eramane zuten, 1936ko azaroan. Espainiako hiriburuan gordetzen ziren museotako artelan garrantzitsuenak ere Valentziara eramatea pentsatu zuten eta garaiko intelektualek ere bertara alde egin zuten. Josep Renau, Arte Ederretako zuzendaria, izan zen leku-aldatze horren erantzulea. Valentzia kultura, hezkuntza eta artearen hiriburua bihurtu zen. Arteak ezkerreko ideien propagandarako erabili zuten. Izan ere, gerra garaian arteak izaera merkantilista galdu zuen, eta errepublikaren aldeko mezu eta propagandarako erabili zen. Horrek Manauten lanean ere eragin izan zuen.

Ez da harritzekoa, beraz, Valentzia frankisten jomuga bihurtu izana. Garaiko errepublikar intelektualen kontrako ekintzak egiten hasi ziren eta benetako kalbarioa bihurtu zen egoera. Atxilotetako, desagertzeak eta espetxeratzeak izan ziren “gorri arriskutsuen” aurka. Zerrenda beltzak sortu zituzten artista, idazle, irakasle, katedratiko, abokatu eta abarren izenekin. José Manaut Vigliettiren izena ere zerrendetan agertzen zen, errepublikarra, masoia eta antiklerikala izateagatik. Hasieran etxean ezkutaturik bizi zen, baina gero, Madrilera ihes egitea lortu zuen. Hala ere, 1943an espetxeratu zuten, dirudienez, pertsona anonimo batek salatu eta gero.

📷 “Presos en la galería” Manautek kartzelan eginadako margolana.

📷 “Vista general de la galería”. 1943.

Carabancheleko espetxean eman zituen lehengo hilabeteak, jendez gainezka zegoen kartzelan. Zuzendariak baimena eman zion marrazteko. Ezkutuan kartzelako bizitzari buruzko apunteak hartzen zituen eta ikusten zuena marrazten zuen. Marrazki horiek frankismo garaiko espetheen ispilu bihurtu dira, bertan argi uzten du Manautek nolako egoera negargarrian bizi ziren presoak. Horieta asko Francisco de Goyaren “Gerraren izugarrikeriak” grabatuekin parekatu daitezke. Zaragozakoak 1808. urtean Iberiar Penintsula Gerran ikusitako bortizkeria islatu zuen umore beltzez eta ironiaz beteriko grabatuetan. Manautek ere, kartzelan bizi eta ikusitakoa estilo beretsuan irudikatu zuen.

1944an Durangora erbesteratu zuten Manaut, bere familiagandik urrun zigortuta. Seme-alaba txikiak zituen eta gogorra egin zitzaion urrunduta egon zen denbora. Durangora heldu zeneko bere lehengo sentimendua tristura izan zen. Eguraldiak ere ez zion lagundu, heldu eta hurrengo 18 egunetan euriak ez zuen atsedetik eman. Mediterraneoan hazitako pertsona zen, eta eguzkia ia egunero ikusten zuen batentzat euria egunero ikustea izugarria izan zen. Manautentzat Durangon lehengo egunak oso gogorrak izan ziren, eta berak aitortu zuenez, horrek bere izaeran ere eragina izan zuen.

ekartzera behartu zuen; zero urdinak, eguzkiaren erreflexu horiak, berde argiak... Bere irakasle izan zen Sorollaren lanen parera, eguzkiaren distiraraz bete zituen Durango eta Durangaldeko paisaiak.

Bere koadroetako paisaia idealizatu horiek maitatzera heldu zela ere aitortu zuen Manautek. Bere aurretik Dario de Regoyos pintore inpresionistak ere Durangoko kaleak erretratatu zituen. José Manautek hori oso presente izan zuen eta horregatik beste ikuspuntu bat ematea otu zitzaion. Regoyosen ikuspegi pertsonala ez zuen zapaldu nahi eta Lliriakoak bere begietatik ikus-

DÍA 30

SALGO DE LA TABERNA. LLOVIZNA.

LAS CALLES DE DURANGO OFRECEN UN ASPECTO DESOLADOR.

BAJO LOS PÓRTICOS DE SANTA MARÍA VARIOS VIEJOS Y DOS CURAS PLATICAN SENTADOS EN LOS BANCOS. ESTÁN INMÓVILES COMO PERSONAS ENCANTADAS.

¿EXISTEN REALMENTE O SON ESPECTROS?

UN HOMBRE INTELIGENTE. INQUIETO. ENVENENADO POR EL TEDIO.

SE HA DEJADO DOMINAR POR SU "DEMONIO"

Zorionez, Manautek apurka-apurka durangarren hurbiltasuna sumatu zuen eta horrek asko lagundu zion. Margotzen jarraitu zuen, askotan durangarrek eskatuta, eta margotzeak askeago sentitu zuen valentziarra. Durangon egindako lanetan bere izaera estetiko berreskuratu zuen. Alde batera utzi zituen kartzela garaiko marrazki beltz, kritiko eta tristeak. Espetxeko marrazkietan errealitate gordina islatzen zen, baina aurretik egindako marrazkietan edertasuna irudikatzen zuen, kasu batzuetan hain ederra ez zena ere idealizatuz. Durangoko lanetan bere hasierako estilo hari jarraitu zion: irudi argiak, paisaiak, erretratu koloretsuak, etab. Kasu askotan, idealizazio horrek Mediterraneoako koloreak Bizkaiko herrietara

ten zuena modu pertsonalean irudikatu zuen. Agian horregatik erabili zituen kolore horiek, bere sorterrikoak.

Paisaiez gain, erretratu asko ere egin zituen. Ez da baina Durangoko egotaldiko kontua bakarrik. Bere bizitza osoan erretratu eta autorretratu ugari egin zituen eta teknika desberdinak landu zituen. Kasu askotan, paisaietan baino teknika hobea goa erakutsi zuen erretratuetan. Begiradetan, irribarreetan, espresioetan... norberaren izaera era ederrean islatzen zekien. Durangoko hainbat pertsonari egin zien erretratuak, eta horietako asko herritarren etxeetako hormetan egongo dira zintzilik.

© Santa Anako arkua. Manaut.

1970. urtean, Durangoko Ezkurdiko Aretoan Manauti eskainitako erakusketa bat antolatu zen, artista hil baino urtebete lehenago. Osasun arazoak tarteko, ez zuen Durangora bidaiatu, baina eskutitz bat idatzi zuen. Idatzian Durangon bere bizitza erraztu zuten pertsona batzuen izenak aipatu zituen. Horien artean aipamen berezia egin zien Bugallo familiari, Francisco eta Emilio Baquéri eta Joan Olazaran abadeari. Azken hori, Manautentzat Durangoko espiritua bihurtu zen. Haren izateko modu maitekorra, samurra eta alaia aipatzen zuen gutunean: “Bere hitzak nire misantropia sendatu zuten balsamoa izan ziren”. Sarri hitz egiten zuten kulturari buruz, eta aipatzen duenez abadeak lortu zizkion bere margoen erosleak. Berari eskerrak ezagutu zituen garaiko Durangoko hainbat herritar; Odiaga, Basilio Arana, Soldevilla, Larracoechea, etab. Olazaran ere margotu zuen Manautek.

📷 Durangon margotzen. 1945.

DÍA 3 DE ENERO DE 1945

CONOCER BILBAO Y EL DURANGUESADO TAMPOCO SUPONE CONOCER EL PAÍS VASCO: HAY QUE IR A GUIPÚZCOA Y A LA COSTA. SOBRE TODO (Y TENGO GRANDES DESEOS DE HACERLO PRONTO).

IMPRESIÓN BÁSICA: TRABAJO+IGLESIA+TABERNA= PAÍS VASCO.

Erbestean egotea ez da erreza inorentzat, familiarik urrun, sorterritik aldentuta, eta Manautentzat kartzelako urte horiek eta gero, Durangora etortzea zigor handia izan zen. Dena den, bertako jendeari esker, aurrera egin zuen eta espetxe garaiko marrazkiekin alderatuz, Durangon pin-tatutakoak askoz koloretsuagoak, baketsuagoak

📷 Juan Olazaran Manautek egindako bere erretratoarekin.

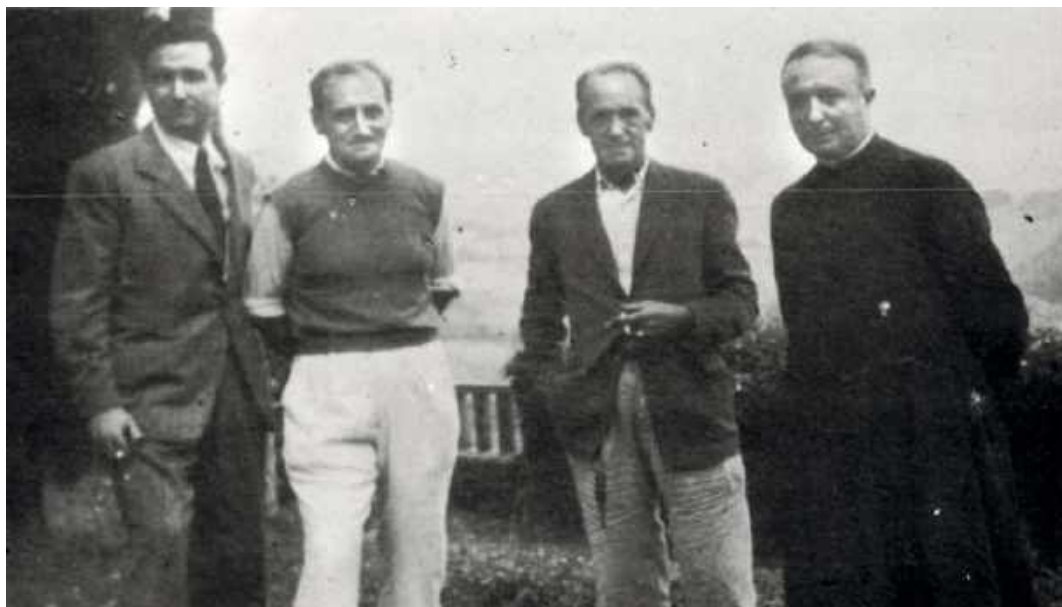

📷 Mañaria Erreka eta Santa Ana.

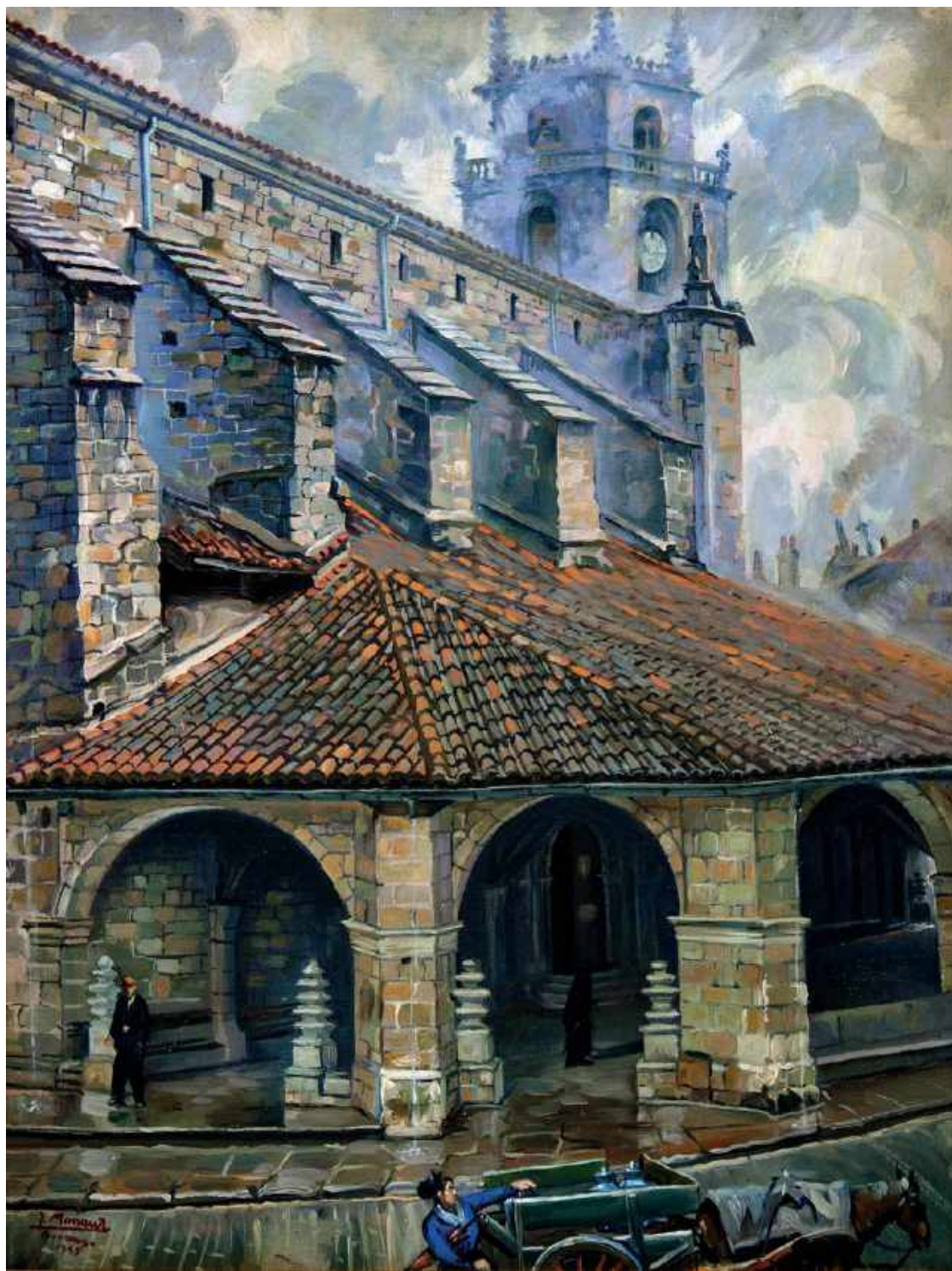
eta ederragoak dira. Argi berezi batekin busti zituen Durangaldeko pasaiak. Manauti esker, gure bazterrek Mediterraneoko paisaien kutsua hartu zuten. Bere hitzetan, Durango 'Arcadia' bat da, baina zirimirri eta lanbro gehiegirekin. Hala ere, "haitz handien hondoa, haraneko laborantzak, baserriak, Ibaizabal erreka, hiribilduko bazterrak -Pinondo batez ere-, edertasun handikoak dira; paisaia natura lirikoko ñabarduretan bahetutako argi berak biltzen ditu". Horixe da Durango José Manauten hitzetan.

DÍA 15

ESTO ES EN RESUMEN CUANTO SÉ O CONOZCO DE LA HISTORIA DE DURANGO: POCO ES, PERO ES ALGO. PORQUE CASI NADIE DE LOS QUE PREGUNTO SABEN UNA PALABRA. NI LES IMPORTA.

📷 Alfonso Soldevilla, José Manaut, Valentín Zubiaurre eta Juan Olazarán.

DÍA 13 DE JUNIO DE 1945.

ROMERÍA DE EZCURDI

LAS BELDADES DE DURANGO. ENTRE TANTO, SE PASEAN POR LOS ANDENES DEL PARQUE: FUE NECESARIO QUE LLEGARAN LAS FIESTAS PARA VERLAS. PUES HACEN VIDA RECATADA Y SÓLO EN LA IGLESIA, DONDE PASAN BUENA PARTE DEL DÍA, SE LAS VE SEGURAMENTE.

José Manaut Vigilettiren egoera ez da isolatutako kasu bat. Gerra gairako eta batez ere, frankismo garaiko artista asko espetxeratuak, erbesteratuak, erailak eta ezkutatuak izan ziren; lehen aipatutako Josep Renau bera, Picasso moduko artista ezagunak, gugandik gertuago; Arteta erbesteratua, Lekuona hila, Alcalá Galiano eraila, etab luze bat. Garai hartako artista askoren lana ez da ezagun egin, eta batzuk gehiago, beste batzuk gutxiago, haien izenak ez dira arte liburuetan agertzen. Manauten kasuan ere hori gertatu zen. Durangon, baina, egoera berezia zelako, ezagutu egiten dugu bere izena, eta, azken urteetan, Stella Manaut bere alabari eta Madrilgo Carlos III.a Unibertsitateari esker, Manauten kartzela garaiko marrazkiak publikatu eta erakusketak egin dira. Horrelako lanei esker, isilaraziak izan ziren artisten lanek argia ikusten dute orain.

Garazi Arrizabalaga | Durangoko Arte eta Historia Museoren koordinatzailea

 1970ean, Durangon, Manauti buruz egindako erakusketako katalogoa.